

18.5x23.33	1/9	עמוד 14	דעות	28/02/2020	72401235-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

היצירה 'נעלי עקב' של האמן קובי לוי ממזגת נעל שטוחה עם עקב סטילטו המחובר לאצבעות. נעלי העקב, סמל לסקסיות אולטרה-נשית, הופכות לנשק המבטא עוצמה נשית, או במילותיה של הפוליטיקאית האמריקנית ניקי היילי: "אני נועלת נעלי עקב ולא כהצהרת אופנה. הן תחמושת".

נעלי עקב, קובי לוי (צילום דימוי: שיי בן אפרים).

18.06x22.36	2/9	עמוד 15	דעות	28/02/2020	72401234-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

פרופ' מרגלית שילה
היא היסטוריונית
ישראלית, מתמחה
בהיסטוריה של נשים
ומגדר בתולדות
היישוב, במחלקה
ללימודי ארץ ישראל,
אוניברסיטת בר אילן,
גימלאית.

ד"ר נעמה
טייטלבוואם-קריא
היא חוקרת נשים
ומגדר בתקופת
המנדט וראשיתה של
מדינת ישראל, סגנית
מנהל במכון שוקן
למחקר היהדות.

נורית יעקבס
ינון היא במאית
סרטים, אמנית
ואוצרת התערוכה
"הסופרג'יסטיות"
העבריות: 100 שנים.

הסופרג'יסטיות העבריות – מאה שנות אקטיביזם נשי בישראל

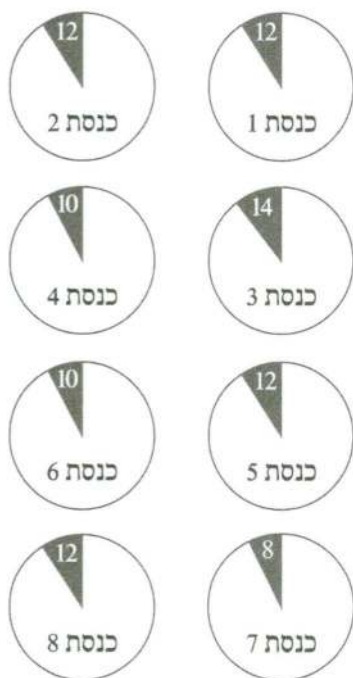
| פרופ' מרגלית שילה, ד"ר נעמה טייטלבוואם-קריא ונורית יעקבס-ינון |

"חוקה אחת ומשפט אחד לאיש ולאישה" הייתה סיסמתן של
'הסופרג'יסטיות העבריות' לפני מאה שנים. סיפור השתלבותן של
נשים במרחב הציבורי בכלל, והפוליטי בפרט - מימוש זכותן לבחור
ולהיבחר - הוא סיפורו של הפמיניזם העברי. ראשיתו במרחב
בפלשתינה-א"י לפני כמאה שנים והוא נמשך עד ימינו אנו.

18.93x22.67	3/9	עמוד 16	דעות	28/02/2020	72401236-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מיצב הוידאו ארט "קול אשה" (15 דק', 2019) כלל את דיוקנאות ושמות כל הנשים שכיהנו כחברות כנסת עד לכנסת ה-22, הכנסות בהן כיהנו וכמה נשים כיהנו לצידן באותה העת. פס הקול בו שרה הזמרת מיטל בוטון את המנון התקווה הרחיב את משמעויות קול האשה הנאבק כנגד הדרתו במרחבים השונים.

מאיר גולדה
Meir Golda
1898-1978

לכונן במדינת ישראל חברה יהודית ודמוקרטית, ברוח מגילת העצמאות בה נכתב: "תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין..."

סיפורו של מאבק: המאבק על הקול

הצהרת בלפור וכבוש הארץ על ידי הבריטים הובילו תהליך חדש בקרב נשות היישוב היהודי בארץ – התארגנות למען זכות בחירה למוסדות היישוב, במישור המקומי ובמישור הלאומי. "אין אנחנו יכולות לחיות עוד בלי שוויון זכויות כלל" אמרו נשות ראשון לציון באסיפת המושבה בדצמבר 1917¹. ואילו שרה עזריהו, ממובילות מאבק הנשים הכריזה: "בנות חורין עלינו ארצה. מימי נעורינו חונכנו על הרעיונות של שוויון וחופש... מנהיגנו הרצל ביסס למן הרגע הראשון את ההסתדרות הציונית על עקרון השוויון לאיש ולאשה בעמנו". ניסיונות אנשי היישוב הציוני המכונה "יישוב חדש" לארגן בחירות לאסיפת הנבחרים, אימה-הורתה של הכנסת, נתקלו במכשול עיקש. סקטור גדול מבין אנשי היישוב "היישוב

בשנים האחרונות אנו עדות לניסיונות שונים להשמיע את קולן של נשים בהיסטוריה שסיפורן נשכח. המגמה של Her-story (היא-סטוריה) – בשונה מההיסטוריה המוכרת His-story – מבקשת להציף ולבחון סיפוריהן של נשים שנעדרים מהתודעה הציבורית. במסגרת מגמה זו הוצגה בסתיו האחרון התערוכה 'הסופרג'סטיות העבריות: 100 שנים' במרכז מורשת מנחם בגין כחלק מ'מהביאנלה של ירושלים'.² התערוכה הביאה את סיפורן של הסופרג'סטיות העבריות שנאבקו לפני כמאה שנים למען זכותן של נשים לבחור ולהיבחר לאסיפת הנבחרים. חזונו ונחישותן הצליחו על אף כל המכשולים, וה'יישוב' היה מהראשונים בעולם שהעניק לנשים שוויון זכויות פוליטיות. הישג זה נשמר והמשיך גם אחרי קום המדינה. המחקר האקדמי של התערוכה התבסס על ספרה של פרופ' מרגלית שילה – "המאבק על הקול: נשות היישוב וזכות הבחירה 1917-1926"³. במאמר זה שזוררים הסברים על עבודות מתוך התערוכה.

בפתיחתה של מערכת בחירות שלישית תוך שנה, נבקש להפנות מבט אל העבר – ולהישיר מבט אל העתיד, בתקווה

17.89x21.84	4/9	עמוד 17	דעות	28/02/2020	72401237-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ואולם, כאמור, מאבק הנשים לא הסתיים בכך. באסיפת הנבחרים הראשונה שהתכנסה באוקטובר 1920 לא הגיעו המשתתפים לכלל הסכמה בנושא. החרדים עזבו את האולם, אך במועד זה הם עדיין לא פרשו מהאסיפה מתוך ציפייה שאנשי היישוב החדש יקבלו את דעתם "שישתנו חוקי הבחירה לפי רוח הדת, כלומר, שתנעלנה הדלתות בפני הנשים".

חמש שנים נוספות נמשכו הדיונים בסוגיה זו. מפלגת הנשים המשיכה כל אותה העת בפעולותיה. נשיאת הארגון, ד"ר רוזה וולט שטראוס, רופאת עיניים שהגיעה לארץ בקיץ 1919 מארצות הברית יצרה קשר בין ה"התאחדות" לבין ארגון הנשים הסופרג'סטיות הבינלאומי: International Woman Suffrage Alliance. נשות היישוב לקחו חלק בקונגרסים הבינלאומיים והביאו את קולן של נשות היישוב לזירה העולמית, ואף העצימו את כוחה של ההתאחדות אל מול השלטון המנדטורי. בסדר יומן היו יעדים נוספים: הכרה בזכות האשה היהודייה לרשת, העלאת גיל הנישואין, שכר שווה, זכותן של נשים עורכות דין לשמש בתפקידן ועוד.

בקיץ 1925, לאחר שהחרדים דחו את הצעת אסיפת הנבחרים להכריע בסוגיית זכות הבחירה לנשים באמצעות משאל עם, הם

הישן, גוש החרדים, התנגד התנגדות נחרצת להענקת הזכות לבחור והזכות להיבחר לנשות היישוב. פסק הדין של הרב קוק ששלל מכל וכל את זכותן של נשים להשתתף בבחירות, הינו העדות המפורסמת ביותר למחלוקת קשה זו.

אולם דווקא הדרתן של הנשים היא שעוררה קבוצה מקרב נשים משכילות ורבות מעש מבנות היישוב, להחליט להשיב מלחמה שיערה. בקיץ 1919 הן ייסדו את מפלגת הנשים הראשונה בעולם: "התאחדות נשים עבריות לשוויון זכויות בארץ ישראל" (להלן – "ההתאחדות"). מאבק הנשים היהודיות בארץ למען שוויון זכויות יצא לדרך.

הוויכוח הסוער הסתיים זמנית באביב 1920 בפשרה יוצאת דופן. מאחר שבעת זו לא היתה לאף אחד מהצדדים סמכות להכריע, הוחלט לקיים את הבחירות בהשתתפותן של נשים ולייסד את אסיפת הנבחרים שבידיה תיפול ההכרעה בסוגיה זו. על מנת לאפשר לחרדי ירושלים להשתתף בבחירות נוסדו קלפיות 'כשרות' לגברים בלבד בהן כל קול נספר פעמיים, עבור הגבר ועבור רעייתו. כשנספרו הקולות התברר כי 14 נשים שהיוו 4.5% מכלל הנבחרים ברחבי הארץ נבחרו לאסיפה, מחציתן היו חברות ה"התאחדות".

פריים מתוך כל כבודה, ביתנו: נורית יעקובס-יון.

מיצב הוידאו ארט 'כל כבודה' (13 דק', 2019) שהוצג בתערוכה מביא שיח בין דורי בין פרופ' תמר רוס לבין בתה ד"ר חנה פרידמן ונכדתה שקמה. רוס מנתחת את התנגדותו של הרב קוק לזכותן של נשים לבחור, שהובעה לפני מאה שנים. רוס מציגה את תמצית משנתה הפילוסופית דתית-פמיניסטית ששואבת כלים מדרכו של הרב קוק שראה בציונות החילונית אתחלתא דגאולה, למרות שזו נתפסה על ידי רבים מרבני תקופתו כקריאת תיגר על העולם הדתי. באופן דומה רוס מבקשת להכיל בתוך העולם היהודי את השינויים במעמד האשה בעולם החול והקודש.

19.34x21.43	5/9	עמוד 18	דעות	28/02/2020	72401238-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

קלפי, נורית יעקבס-ינון, יאיר מדינה, נחמה גולדמן, מילי כ"ץ, דנית זיסנר כ"ץ, (צילום דיומו: יאיר מדינה)

19.12x22.2	6/9	עמוד 19	דעות	28/02/2020	72401241-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

המיצב 'קלפי' שהוצב במרכז התערוכה כלל פרגוד העשוי ממוטות ברזל שעליהם מתוח בד המדמה מחיצה. על הבד הדפס של תמונה היסטורית בה נשות ההתאחדות שצולמו ככל הנראה בעזרת נשים בבית הכנסת. על פתקי ההצבעה שהיו במגש שניצב כסטנדר של בית מדרש נדפסו בצד אחד איורים של כל אחת מאותן סופרג'יסטיות עבריות ומן העבר השני כארבע מאות תמונות 'סלפי' של נשים שהצביעו במהלך השנה האחרונה בישראל כגשר המציין מאה שנות סופרג'יזם מקומי. המחיצות הגלויות במרחב הדתי מתכתבות בעבודה זו עם תקרות הזכויות השקופות שמתקיימות בכל המרחבים והמגזרים, כמו גם בפוליטיקה ובייצוגן של נשים במפלגות הפוליטיות והמשרות הציבוריות. יש לזכור כי ההתנגדות לזכותן של נשים לבחור ולהיבחר לפני מאה שנים הייתה רחבה בכל העולם, אולם הדרת הנשים בישראל מאז ועד היום כוללת שיח הלכתי, אמוני ומסורתי שמבקש לתת תוקף יחיד במינו לנושא.

16.6x21.82	7/9	עמוד 20	דעות	28/02/2020	72401239-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הנשים בכנסת ניתן לפרוס לשתי קבוצות: א. בארבע עשרה הכנסות הראשונות עמד ממוצע הנשים על כ-14% בלבד. ב. מהכנסת ה-15 (1999-2003) ואילך בממוצע נבחרו 17 נשים, דהיינו, 21.6%. ראוי לציין כי הכנסת העשרים (2015-2018) היוותה נקודת שיא, בה נבחרו 37 נשים (כ-30.8%). אולם, גם שיעור מרחיק לכת זה רחוק מייצוג הראוי למחצית האוכלוסייה.⁴ ראוי לזכור כי בכנסות לא מעטות המפלגות השמרניות (חרדיות, דתיות, ובתקופות מוקדמות יותר גם ערביות) לא שילבו נשים ברשימת המועמדים, עובדה שצמצמה את מידת אפשרותן של נשים להשתלב בכנסת. ניתן לשער, כי השינוי שחל בעשרים שנה האחרונות הינו תוצר של השיח הפמיניסטי המתפשט בחברה הישראלית וההבנה כי דמוקרטיה משמעותה ייצוג ראוי לכלל האזרחים ובכלל זה נשים; זאת על ידי שינוי במכסות ייצוג של נשים במפלגות בישראל.

מאז קום המדינה היו מספר ניסיונות להקמת "מפלגות נשים". בבחירות לכנסת הראשונה (1949) רצו שתי מפלגות של נשים: רשימה של נשים ציוניות דתיות (אשר לא עברה את אחוז החסימה) ורשימת ויצ"ו שבראשה עמדה רחל כגן, שנבחרה מטעם מפלגתה. בגלל השני של הפמיניזם, בבחירות של שנת 1977, התמודדה מפלגת נשים 'נצ' שהוקמה על ידי מרשה פרידמן, אך גם היא לא עברה את אחוז החסימה. 'נצ' ראתה עצמה כ"ממשיכת מלחמתן של חלוצות המאבק לשיווי זכויות בארץ ישראל, שהתחילה עם הקמת היישוב העברי ונפסקה לאחר הכנסת השנייה". ניתן לשער כי כישלונן של מפלגות הנשים נעוץ, בין השאר, במגוון של הקול הנשי והפמיניסטי, ובהבנה כי לא ניתן להציג את הנשים כקבוצה מובחנת. למרות שמפלגות אלו לא הצליחו להשתלב בעשייה הפרלמנטרית בכנסת – הן העלו את השיח למען שוויון זכויותיהן של הנשים בכלל ובייצוגן בכנסת בפרט.⁵

מבט לעתיד: "המאבק על הקולות"

בשנים האחרונות אנו עדות לפעילותן של נשים רבות שאינן מוכנות לקבל את השתקתן ודחיקתן מהמרחב הציבורי. בשנת 2012 בקמפיין: "לא נבחרות – לא בוחרות" פעלו נשים חרדיות

הודיעו על פרישתם מהאסיפה. בהתאם לכך הוחלט על בחירות נוספות. מפלגת הנשים זכתה בהישג אלקטורלי נכבד: לאסיפה נבחרו 25 נשים, מחציתן חברות ההתאחדות, שהיוו 11.4% מכלל הנבחרים. ב-11 בינואר 1926 התכנסו נבחרי היישוב באולם "ציון" בירושלים והכריעו: "אסיפת הנבחרים השנייה ליהודי ארץ ישראל מכריזה על שוויון זכויות של הנשים בכל ענפי החיים האזרחיים, המדיניים והכלכליים".

המאבק למען זכות הבחירה הבהיר באורח חד-משמעי שסוגיית מעמד האשה מהווה קו פרשת המים ביחסי היישוב "הישן" ו"החדש", החרדים לעומת הציונים. מעקב אחר כל פיתולי המחלוקת מבהיר את חשיבותה של ההתארגנות הנשית. "ההתאחדות" הרימה את הקול הנשי בעוצמה ולכל אורך המאבק חזרה והזהירה את הממסד של היישוב החדש מפני כניעה, ולו זמנית, בפני המתנגדים. נחישותה היתה מוחלטת והיא מאנה להתפשר על עקרונותיה. נשות "ההתאחדות" הבינו כי סוגיית מעמד האשה היא רכיב אינטגרלי של סוגית אופייה של החברה בכללותה. לא ניתן להשאיר נשים בעזרת הנשים ולהתעלם מהן. הנלחמות ראו במאבקן לא רק מאבק מגזרי, אלא מאבק לאומי המבקש להבטיח את טובת הלאום. תפיסתן הפמיניסטית של חברות ההתאחדות היתה ליברלית. הן הסתייגו מההבנה שרווחה בקרב החברה הסוציאליסטית כי זכויות הנשים תובטחנה מאליהן בחברה העתידית שהסוציאליזם ביקש ליצור. הן הכריזו כי טובת האשה משמעה גם טובת המשפחה,

וטובת המשפחה משמעה טובת החברה, טובת הלאום. חברת היישוב שביססה את תביעתה לבית לאומי שווה זכויות בקרב החברה הבינלאומית הכירה בכך שאין ביכולתה באותה עת לקפח את זכויות הנשים.

השלב השני: לא רק לבחור, אלא גם להיבחר

למרות הישג חשוב זה, בחינת מקומן של הנשים בעשרים ושתיים הכנסות האחרונות מציגה תמונת מצב מורכבת ומבהירה כי תקרת הזכוכית עדיין לא התנפצה. מבט לאחור הבוחן את מידת שילובן של הנשים בעשרים ושתיים הכנסות מאז קום המדינה מציג תמונת מצב עגומה. את מידת ייצוגן של

17.98x22.4	8/9	עמוד 21	דעות	28/02/2020	72401240-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אבותינו ואימותינו, אנדי ארנוביץ (צילום דימוי: יאיר מדינה).

האמנית אנדי ארנוביץ הציגה בעבודתה 'אבותינו ואימותינו' דיוקנאות ממוסגרות של מגזרות נייר בעבודת יד המייצגות את האבות והאמהות המקראיים, אלא שדיוקנאות הנשים יוצגו ללא דימוי פנים. הדיון על הדרת פניהן כביטוי להדרה מהמרחב הציבורי כולו של נשים עבר תהליכים שונים לאורך השנים ונראה כי בשנים האחרונות מתקיימת מגמה של ערעור ונסיגה בישראל בכלל ובירושלים בפרט.

העבודה "שלטי רחוב" שהוצגה בתערוכה הציגה תריסר שלטי רחוב עם שמותיהן של 'הסופרג'יסטיות העבריות' לצד שלט רחוב של 'האגודה לשוויון זכויות נשים בארץ ישראל'. יצירה זו, כמו התערוכה כולה, מבקשת לצאת ממרחב הגלריה והאומנות למרחב הציבורי הכללי, ולהנכיח את שמותיהן, תמונתן, הגותן וסיפורן של אלו שסללו את הדרך לכולנו, ואף נשלחו לועדות שמות הרחובות של ירושלים, תל אביב וחיפה. השלט האחרון שהוצג כלל את הכיתוב "שדרת מאבק הנשים 1917 - היום", ומבטא את האחריות שלנו היום לתיקון בעולם.

שדרת התאחדות נשים עבריות

התנועה הפוליטית הראשונה של נשים בארץ ישראל

תרע"ט-תש"ט 1919-1949

THE UNION OF HEBREW WOMEN Blvd.

שלטי רחוב, נורית יעקובס ינון, יאיר מדינה (צילום דימוי: יאיר מדינה).

19.67x24.73	9/9	עמוד 22	דעות	28/02/2020	72401242-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הפסל 'להמיס את תקרת הזכוכית' - דיוקן פנים מזכוכית וקרני ברזל של האמנית מירה מיילור, הוא משחק מילים ופראפראזה על הביטוי 'לנפץ את תקרת הזכוכית'. בעבודה זו, העוסקת בדרכים השונות לעשות שינוי, באים לידי ביטוי הגבריות והנשיות בייצוגים השונים. בצירוף החומרים, מתכת וזכוכית ובמכלול האלמנטים נוצר סוג של אוקסימורון לירי.

להמס את תקרת הזכוכית, מירה מיילור (צילום דיומיו: יואל לוי).

מתקיים לאורך שנים בעולם. בכל מקרה ראוי לזכור שמפלגת הנשים שנוסדה על ידי נשות היישוב במאה הקודמת הייתה מהראשונות בעולם כולו, וחותרמה אולי לא מוכר אך מהווה אבן יסוד בכינון המדינה.

מאבקן של נשים למען שוויון ושילובן במרחבי מקבלי ההחלטות אינו אסופה של סיפורים אקראיים, אלא ציר זמן אחיד שראשיתו בשנת 1917 – וסופו טרם נראה באופק. אחת התרומות שאנו יכולות להרים היא השמעת קולן של הנשים שנאבקו למען השמעת קולנו, ולהנכיח אותן במרחב הציבורי.

לשילוב נשים כנבחרות במפלגות החרדיות. תנועה זו הפכה לעמותה בשנת 2015, והיא פעילה במרחבים השונים לקידום נשים חרדיות בכנסת, ולהעלאת השיח הפמיניסטי החרדי¹ במקביל, באותה שנה הוקמה מפלגת 'זככות' – חרדיות עושות שינוי² – מפלגת נשים חרדיות, שאמנם לא עברה את אחוז החסימה, אך העלתה לשיח תקשורתי את סוגיית שילובן של נשים חרדיות בכנסת.

לאחרונה הוגשה בקשה לרשם המפלגות לייסד מפלגת נשים בשם 'קול הנשים' שתרוץ בבחירות לכנסת ה-23.³ הדיון על יתרונותיה וחסרונותיה של מפלגה על בסיס מגדרי

הערות

על הקול: נשות היישוב וזכות הבחירה 1917 – 1926, ירושלים: בן צבי, 2013.

1 לדיון רחב בתיאור פרשה היסטורית זו, ראו: מרגלית שילה, שם.
2 הנתונים מבוססים על אתר הכנסת <https://m.knesset.gov.il/about/history/pages/womeninknesset.aspx>
3 27.12.19, וכן על מיצב הווידאו ארט 'קול אשה': <https://youtu.be/am3AaQhVE4M>

4 לעיון נוסף: הרצוג אסתר, 'מפלגות נשים בישראל: דיון בחשיבותן, בהכחשת השפעתן ובפוטנציאל שלהן', סוגיות חברתיות בישראל 7 (2009), עמ' 23-28; הרצוג חנה, 'נשים בפוליטיקה ופוליטיקה של נשים', בתוך: דפנה יודעאלי ואחרים (עורכים): מין מגדר ופוליטיקה, תל אביב, 1999, עמ' 316-315, 347; רוזנברג-פרידמן לילך, 'רשימת הנשים הדתיות בבחירות הראשונות לכנסת: כישלון או הישג?', עיונים 32 (2019), עמ' 72-35.

5 אתר העמותה <https://www.nivcharot.co.il/> /אחזור 27.12.19.

6 רוזנברג-פרידמן, רשימת הנשים הדתיות, עמ' 70-72.

7 רשם המפלגות: <https://www.gov.il/he/departments/news/party-application-26122019>

1 אוצרות: אמילי ד. בילסקי ונורית יעקבס - ינון; מפיקה: נורית יעקבס - ינון; יעוץ אקדמי: פרופ' מרגלית שילה, ד"ר נעמה טיילבאום-קריא; אמנים משתתפים: אנדי ארנובין, מיטל בוטון, ניב בן דוד, נחמה גולדמן, דינת ציונר כ"ץ, נורית יעקבס-ינון, מילי כ"ץ, קובי לוי, יאיר מדינה, מירה מיילור, אלעד פרץ. התערוכה הוצגה באדיבות אמונה – תנועת האישה הדתית לאומית.

2 'הסופרג'סטיות העבריות' <https://www.facebook.com/nuritjacobsyinon/>

3 התערוכה השלימה טרילוגיה של אמנות אקטיביסטית ששני חלקיה הראשונים היו התערוכות: 'מעשה באשה וחלוק' – טבילת נשים מתגיירות¹ ו'ממזרים: סימון ומחיקה'. המתגיירות הם המבקשים להצטרף לעם היהודי ואילו הממזרים הם המוקעים והמודרים וחד הם מסמנים את קו הגבול של 'מי בפנים ומי בחוץ'. סיפורן של 'הסופרג'סטיות העבריות' מטיל אור לא רק על שאלת זכותן של נשים לבחור ולהיבחר, אלא על המובן הרחב של שייכות, קבלה, הכלה והדרה ושורשיהן בסיפור הציוני.

2 לדיון רחב בתיאור פרשה היסטורית זו, ראו: מרגלית שילה, המאבק